

Η Επαγγελματική Αποκατάσταση και η Υποστηριζόμενη Απασχόληση για ανθρώπους με αναπηρία στην Ελλάδα – Μία ποιοτική έρευνα με ειδικούς της πράξης, της πολιτικής και της επιστήμης

Εισαγωγή

Ο αποκλεισμός των ανθρώπων με ειδικές ανάγκες από την ελεύθερη αγορά εργασίας μειώνει την συμμετοχή τους στη κοινωνική ζωή. Το σύνταγμα της Ελλάδας εξασφαλίζει την συμμετοχή των ανθρώπων με αναπηρία στην κοινωνία και την επαγγελματική τους ένταξη (Σύνταγμα αρθ. 21, παρ. 6). Η εργασία αποτελεί δικαίωμα όλων των πολιτών (Σύνταγμα αρθ. 22, παρ. 1).

Όπως και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες το ποσοστό απασχόλησης των ατόμων με αναπηρία είναι χαμηλό. Στην Ελλάδα μόνο 6,5% των ανθρώπων με αναπηρία είναι εργαζόμενοι (EUROSTAT 2003, 2). Η χαμηλή εργατική απασχόληση των ανθρώπων με αναπηρία δείχνει, ότι η μετάβαση από τα σχολεία στην εργασιακή ζωή δεν είναι εύκολη.

Στην Ελλάδα υπάρχει έλλειψη υπηρεσιών υποστήριξης με την αρμοδιότητα της μετάβασης στην ελεύθερη αγορά εργασίας και της υποστήριξης στο χώρο εργασίας. Επίσης, δεν υπάρχει νομοθετικό πλαίσιο για ειδικούς χώρους εργασίας (ΠΑΠΑΣΤΑΘΗ 2007, 182; ΜΠΑΡΤΖΕΛΙΟΤΗΣ 2008, 59). Μόνο κάποιοι ιδιωτικοί φορείς διαθέτουν σχετικές προσφορές (ΠΑΠΑΝΗΣ/ΓΙΑΒΡΙΜΗΣ/ΒΙΚΗ 2007, 187).

Η Υποστηριζόμενη Απασχόληση (Supported Employment) έχει ως σκοπό την ένταξη των ατόμων με ειδικές ανάγκες σε κανονικές, αμειβόμενες θέσεις εργασίας, στην ελεύθερη αγορά, παρέχοντας επαγγελματική κατάρτιση και συνεχή υποστήριξη χωρίς χρονικούς περιορισμούς. Η Υποστηριζόμενη Απασχόληση έχει τις ακόλουθες αρχές που αναφέρονται στον πίνακα 1.

Πίνακας 1: Οι αρχές της Υποστηριζόμενης Απασχόλησης

- Πραγματική, αμειβόμενη εργασία σε περιβάλλον ίσων ευκαιριών.
- Η Υποστηριζόμενη Απασχόληση αντιστρέφει τη συνήθη διαδικασία της κατάρτισης και τοποθέτησης με την εκμάθηση μέσω της εργασίας, δηλαδή τοποθέτηση και κατάρτιση.
- Κανένας αποκλεισμός λόγω είδους και βαθμού αναπηρίας.
- Ατομική υποστήριξη: το είδος, ο βαθμός και η διάρκεια της υποστήριξης

καθορίζεται από τις ανάγκες και τις επιθυμίες του ατόμου.

- Επιλογή διάρκειας: η υποστήριξη είναι διαθέσιμη όσο τη χρειάζεται το άτομο.
- Πραγματική ενσωμάτωση και ένταξη των ανθρώπων με αναπηρίες σε δικό τους κοινωνικό περιβάλλον, σύμφωνα με τις επιλογές τους.

Σήμερα η Υποστηριζόμενη Απασχόληση εφαρμόζεται με συνέχεια σε δύο μόνο φορείς αποκατάστασης στην Αθήνα. Επιπλέον, ένα άλλο σωματείο με το πρόγραμμα της Πολυδιάστατης Συνοδείας υποστηρίζει ανθρώπους με αναπηρία να βρουν δουλειά στην ελεύθερη αγορά εργασίας και να τη διατηρήσουν. Άρα, υπάρχει αναγκαιότητα ανάπτυξης στον τομέα αυτό. Μία αύξηση των προσφορών της υποστήριξης στην ελεύθερη αγορά εργασίας είναι απαραίτητη, ιδιαίτερα επειδή δεν προβλέπονται ειδικές δυνατότητες απασχόλησης και οι ανάλογοι φορείς έχουν ως σκοπό να εκπαιδεύουν τους μαθητές με αναπηρία σύμφωνα με τις απαιτήσεις της ελεύθερης αγοράς εργασίας. Για την απασχόληση των ανθρώπων με αναπηρία υπάρχουν ήδη νομικά ευνοϊκές συνθήκες και (οικονομικές) παροχές υποστήριξης του Ο.Α.Ε.Δ.¹

Η Υποστηριζόμενη Απασχόληση θα μπορούσε να αλλάξει το γεγονός, ότι πολλοί άνθρωποι με αναπηρία είναι αποκλεισμένοι από την εργασιακή ζωή και επομένως κι από την κοινωνία. Ο κεντρικός στόχος της διπλωματικής μου εργασίας, στην οποία βασίζεται αυτό το άρθρο, είναι να ερευνήσω, τι μπορεί να προσφέρει η Υποστηριζόμενη Απασχόληση στη λύση των ανεπαρκών σημείων του ελληνικού συστήματος αποκατάστασης και εάν είναι ένα κατάλληλο εργαλείο για την ελληνική πραγματικότητα. Θα εξηγήσω ποιές προοπτικές προσφέρει και ποιοί κίνδυνοι προκύπτουν την Υποστηριζόμενη Απασχόληση. Επιπλέον, θα ερευνήσω ποιές συνθήκες εμποδίζουν την εφαρμογή της Υποστηριζόμενης Απασχόλησης και πώς θα μπορούσε να εφαρμοστεί σ' όλη την Ελλάδα.

Σ' αυτό το άρθρο θα παρουσιάσω τα αποτελέσματα της διπλωματικής μου εργασίας τα οποία βασίζονται στην έρευνα της σχετικής βιβλιογραφίας και σε συνεντεύξεις με ειδικούς της πράξης, της πολιτικής και της επιστήμης.

---

¹ Οργανισμός Απασχολήσεως Εργατικού Δυναμικού

Τα ερωτήματα της έρευνας

Στο ξεφύλλισμα της βιβλιογραφίας πάνω σ' αυτό το θέμα είναι προφανές, ότι ελάχιστοι επιστήμονες ασχολούνται με το ελληνικό σύστημα αποκατάστασης. Συνήθως αναφέρουν μόνο εν συντομία τους υπάρχοντες φορείς με κέντρο βάρους το σχολικό σύστημα. Επιπλέον δεν εξετάζεται, εάν οι νομικές διατάξεις ανταποκρίνονται στα γεγονότα της πραγματικότητας και ποιές δυνατότητες έχουν οι άνθρωποι με αναπηρία μετά το δημοτικό σχολείο ή την επαγγελματική εκπαίδευση. Γι' αυτό ένας στόχος της έρευνας της διπλωματικής μου εργασίας είναι να εξετάσω τα επαρκή και ανεπαρκή σημεία του ελληνικού συστήματος αποκατάστασης από την άποψη των ειδικών της πράξης, της πολιτικής και της επιστήμης για να μπορέσω να αναθεωρήσω και να συμπληρώσω τα αποτελέσματα της έρευνας της βιβλιογραφίας.

Η κεντρική ερώτηση της έρευνας είναι τι μπορεί να προσφέρει η Υποστηριζόμενη Απασχόληση για την λύση των ανεπαρκών σημείων του ελληνικού συστήματος αποκατάστασης. Επειδή δεν υπάρχει σχεδόν καθόλου βιβλιογραφία για το θέμα αυτό, ρώτησα ειδικούς της πράξης (8 άτομα), πολιτικής (2 άτομα) και της επιστήμης (3 άτομα) για να μπορέσω να απαντήσω στην ερώτηση αυτή. Τα συγκεκριμένα ερωτήματα της έρευνας αναφέρονται παρακάτω:

Πίνακας 2: Τα ερωτήματα της έρευνας.

1. Ποιά επαρκή και ανεπαρκή σημεία χαρακτηρίζουν το ελληνικό σύστημα αποκατάστασης;
2. Ποιές ευκαιρίες προσφέρει η Υποστηριζόμενη Απασχόληση;
3. Ποιοί κίνδυνοι προκύπτουν από την εφαρμογή της Υποστηριζόμενης Απασχόλησης;
4. Μπορεί να συμβάλει η Υποστηριζόμενη Απασχόληση στην λύση των προβλημάτων του ελληνικού συστήματος για ανθρώπους με αναπηρία; κατά πόσο είναι αυτή ένα κατάλληλο εργαλείο για την ελληνική πραγματικότητα;
5. Ποιές συνθήκες θα έπρεπε να αλλάξουν για να καταστεί επιτυχής η Υποστηριζόμενη Απασχόληση;
6. Πώς θα μπορούσε να εφαρμοστεί η Υποστηριζόμενη Απασχόληση σε όλη την Ελλάδα;

Μέθοδος

Τα ερωτήματα απαιτούν την χρήση ποιοτικών ερευνητικών μεθόδων, επειδή θα διερευνηθεί ένας τομέας για τον οποίον υπάρχουν ελάχιστες θεωρητικές εργασίες, δηλαδή πρέπει να βρεθούν καινούργιες πληροφορίες και σχέσεις. Ως κατάλληλο εργαλείο ενδείκνυται συνεντεύξεις ειδικών - μία μορφή ποιοτικής συνέντευξης. Το συγκεντρωμένο υλικό ερμηνεύεται με την ποιοτική ανάλυση περιεχομένου.

Ειδικός θεωρείται όποιος έχει ένα αξίωμα σε διοργανωτικό και θεσμικά πλαίσια, δηλαδή όποιος έχει αρμοδιότητες, καθήκοντα, δραστηριότητες, εμπειρίες ή γνώσεις οι οποίες είναι σημαντικές για τα ερωτήματα της έρευνας (MEUSER/NAGEL 1991, 444).

Θα ερωτηθούν άτομα τα οποία λόγω της επαγγελματικής τους θέσης διαθέτουν ειδικές γνώσεις του ελληνικού συστήματος αποκατάστασης και της Υποστηριζόμενης Απασχόλησης. Οι ειδικοί προέρχονται από την πράξη, την πολιτική και την επιστήμη, έτσι ώστε οι διάφορες απόψεις μπορούν να διερευνηθούν.

Συνολικά συμμετέχουν 13 ειδικοί: τέσσερις απ' αυτούς κατέχουν διευθυντικές θέσεις σε φορείς αποκατάστασης οι οποίοι εφαρμόζουν την Υποστηριζόμενη Απασχόληση, τέσσερις εργάζονται σε φορείς αποκατάστασης οι οποίοι δεν εφαρμόζουν ή δεν εφαρμόζουν πλέον την Υποστηριζόμενη Απασχόληση, τρεις είναι επιστήμονες του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών και του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, και δύο είναι πολιτικοί αρμόδιοι για άτομα με ειδικές ανάγκες και θέματα εργασίας και απασχόλησης.

Τα αποτελέσματα

Ακολουθούν οι απαντήσεις που προέκυψαν από την βιβλιογραφική έρευνα και τις συνεντεύξεις των ειδικών.

1. Ποιά επαρκή και ανεπαρκή σημεία χαρακτηρίζουν το ελληνικό σύστημα αποκατάστασης;

Βάσει των συνεντεύξεων με τους ειδικούς έγινε σαφές, ότι πολλοί ερωτηθέντες (ιδιαίτερα της πράξης) έχουν την άποψη, ότι το ελληνικό σύστημα αποκατάστασης χαρακτηρίζεται μάλλον ανθρώπινα και όχι δομικά. Ως „ανθρώπινα“ επαρκή σημεία

Η Υποστηριζόμενη Απασχόληση στην Ελλάδα

της Ελλάδας αναφέρονται ιδιαίτερα η κινητοποίηση των συνεργατών, σταθερές οικογενειακές δομές και η εξυπηρετική κοινωνία.

Βάσει των συνεντεύξεων μπορούν να εντοπιστούν πολλά ανεπαρκή σημεία του συστήματος αποκατάστασης. Γενικά σε δομικό και νομικό επίπεδο οι ειδικοί της πράξης και της επιστήμης κριτικάρουν:

- την οργάνωση και τη χρηματοδότηση του συστήματος αποκατάστασης,
- την έλλειψη συνεργασίας των αρμοδίων υπουργείων,
- την ανεπαρκή εφαρμογή των νόμων και
- την έλλειψη νομοθεσίας για προστατευμένα εργαστήρια και για την Υποστηριζόμενη Απασχόληση.

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται και άλλα ουσιώδη επαρκή και ανεπαρκή σημεία του ελληνικού συστήματος αποκατάστασης:

Πίνακας 3: Επαρκή και ανεπαρκή σημεία του ελληνικού συστήματος αποκατάστασης

επαρκή σημεία	ανεπαρκή σημεία
Περισσότεροι μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στη πρωτοβάθμια εκπαίδευση πηγαίνουν σε τμήματα ένταξης παρά σε ειδικά σχολεία (Γ.Γ. ΕΣΥΕ 2009α, 1).	Υπάρχουν μόνο λίγα ειδικά σχολεία στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση και αυτά κυρίως στις μεγαλουπόλεις (Γ.Γ. ΕΣΥΕ 2009β, 2).
Τα άτομα με αναπηρίες μπορούν να συμμετέχουν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση χωρίς εισαγωγικές εξετάσεις (ΔΕΛΛΑΣΟΥΔΑΣ 2004, 52).	Η ανάγκη θέσεων επαγγελματικής εκπαίδευσης για τα άτομα με αναπηρίες δεν καλύπτονται προς το παρόν με τις υπάρχουσες προσφορές. Παρουσιάζεται έλλειψη δυνατοτήτων ιδιαίτερα στην επαρχία (Γ.Γ. ΕΣΥΕ 2009β, 1-2).
Ο Ο.Α.Ε.Δ. παρέχει πρόσβαση σε γενικά προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης για άτομα με αναπηρίες και διαθέτει ειδικά κέντρα κατάρτισης.	Η πρόσβαση στο γενικό σύστημα εκπαίδευσης χρήζει βελτίωσης.
Υπάρχουν ειδικά επαγγελματικά σχολεία.. Σε μερικά απ' αυτά οι τελειόφοιτοι παίρνουν δίπλωμα ισότιμο μ' αυτό των τεχνικών σχολών.	Κάποια κέντρα ειδικής επαγγελματικής εκπαίδευσης δεν εκπαιδεύουν σύμφωνα με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας και οι μαθητές δεν παίρνουν δίπλωμα ή απολυτήριο.
Οι εργοδότες έχουν καθήκον να προσλαμβάνουν άτομα με αναπηρία	Κανένα δημόσιο και μόνο λίγα ιδιωτικά κέντρα αποκατάστασης υποστηρίζουν

(νόμος 2643/1998) και ο Ο.Α.Ε.Δ. παρέχει οικονομική υποστήριξη (ΥΠΕΚΑ 2007).

Σ' έξι πόλεις διαθέτει ο Ο.Α.Ε.Δ. Γραφεία Εργασίας Ειδικών Κοινωνικών Ομάδων, τα οποία έχουν το στόχο να καταπολεμήσουν την ανεργία των ατόμων με αναπηρία και παράλληλα εφαρμόζουν και διαχειρίζονται τα προγράμματα του Ο.Α.Ε.Δ. (ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ 2003, 74).

Οι άνθρωποι με αναπηρία οι οποίοι θέλουν να γίνουν ελεύθεροι επαγγελματίες έχουν οικονομική υποστήριξη από τον Ο.Α.Ε.Δ. (ΥΠΕΚΑ 2007, 21-22).

Εργαζόμενοι με αναπηρία έχουν την απαίτηση για επιπλέον διακοπές. Υπάρχει επίσης μία ειδική προστασία εργαζομένων σε περίπτωση απόλυσης (νόμος 2643/1998).

Οι πανεπιστημιακές σπουδές των ειδικών δασκάλων περιλαμβάνουν θέματα που αφορούν όλες τις ομάδες αναπηριών, έτσι ώστε οι φοιτητές να προετοιμάζονται για εργασία σε τμήματα ένταξης.

και συνοδεύουν ανθρώπους με αναπηρία για να βρουν δουλειά στην ελεύθερη αγορά εργασίας και να τη διατηρήσουν .

Οι υπηρεσίες του Ο.Α.Ε.Δ. δεν προσαρμόζονται στο βαθμό αναπηρίας, δεν λαμβάνονται υπόψη τα προσωπικά ενδιαφέροντα και οι επιθυμίες του ατόμου. Επίσης δεν ανταποκρίνονται στις ανάγκες των εργοδοτών.

Συνολικά στην Ελλάδα δεν υπάρχουν αρκετά κέντρα για ανθρώπους με αναπηρία και απουσιάζουν φορείς για ανθρώπους με αυτισμό, με πολλαπλές αναπηρίες και άτομα με αναπηρία στα γεράματα. Επιπλέον λείπουν συμβουλευτικά γραφεία και προγράμματα κατοικίας.

Θέματα της επαγγελματικής εκπαίδευσης και αποκατάστασης των ανθρώπων με αναπηρία αναφέρονται στην πανεπιστημιακή διδασκαλία μόνο παρεμπιπτόντως.

Δεν υπάρχει πανεπιστημιακή ειδικότητα εκπαιδευτικών για την ειδική δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

2. Ποιές ευκαιρίες προσφέρει η Υποστηριζόμενη Απασχόληση

Τα αποτελέσματα των συνεντεύξεων με τους ειδικούς και αυτά της θεωρητικής ανάλυσης του θέματος δείχνουν, ότι η Υποστηριζόμενη Απασχόληση προσφέρει ευκαιρίες για τους ίδιους τους ανθρώπους με αναπηρία, έχει πλεονεκτήματα σε σύγκριση με τα Γραφεία Εργασίας Ειδικών Κοινωνικών Ομάδων του Ο.Α.Ε.Δ. και προσφέρει ευκαιρίες στο κοινωνικό περιβάλλον (γονείς, δασκάλους, εργοδότες). Αυτές οι ευκαιρίες αναφέρονται παρακάτω.

Η Υποστηριζόμενη Απασχόληση προσφέρει στους ανθρώπους με αναπηρία την ευκαιρία να οφεληθούν από τα πλεονεκτήματα της εργασιακής απασχόλησης (DOOSE 2007, 65-66). Σ' αυτή την έρευνα οι ειδικοί τονίζουν ότι με την βοήθεια της απασχόλησης στην ελεύθερη αγορά εργασίας των ανθρώπων με αναπηρία θα

βελτιωθεί η συμμετοχή και η ενσωμάτωσή τους στην κοινωνία, η αυτονομία τους, η οικονομική ανεξαρτησία τους, το αίσθημα αυτοεκτίμησης και η αναγνώρισή τους στην κοινωνία.

Από την Υποστηριζόμενη Απασχόληση θα οφελούνται – εν αντιθέσει με τα Γραφεία Εργασίας Ειδικών Κοινωνικών Ομάδων του Ο.Α.Ε.Δ. – ιδιαίτερα άτομα με αναπηρία τα οποία είναι μάλλον αδύνατα και δεν έχουν καλή (επαγγελματική) εκπαίδευση. Συνολικά έχουν περισσότερα άτομα ευκαιρία πρόσβασης στην ελεύθερη αγορά εργασίας. Αντίθετα με τη μέθοδο του Ο.Α.Ε.Δ. επίκεντρο της προσοχής στην Υποστηριζόμενη Απασχόληση είναι ο άνθρωπος με τις ικανότητές του και τα δυνατά του σημεία. Οι απαιτήσεις της δουλειάς προσαρμόζονται στις δυνατότητες του κάθε ανθρώπου (THIELICKE 2009, 6-7). Επιπλέον η Υποστηριζόμενη Απασχόληση παρέχει υποστήριξη τόσο εντός όσο και εκτός χώρου εργασίας (BAG UB 2007, 19).

Σύμφωνα με την βιβλιογραφία και τους ειδικούς η Υποστηριζόμενη Απασχόληση έχει περισσότερα πλεονεκτήματα εν συγκρίσει με την προσφορά του Ο.Α.Ε.Δ. Οι ερωτηθέντες τονίζουν, ότι η Υποστηριζόμενη Απασχόληση βοηθάει το άτομο όχι μόνο με οικονομικές και εργονομικές παροχές όπως ο Ο.Α.Ε.Δ., αλλά προσφέρει κατάρτιση και υποστήριξη στο χώρο εργασίας ώστε να είναι δυνατή η μόνιμη ενσωμάτωση των ατόμων με αναπηρία στην εργασιακή ζωή.

Επιπλέον η έρευνα με τους ειδικούς δείχνει, ότι όλη η κοινωνία θα μπορούσε να αλλάξει και να κερδίσει από τις ευκαιρίες της Υποστηριζόμενης Απασχόλησης. Το όλο σύστημα αποκατάστασης θα μπορούσε να αναπτυχθεί όσο αφορά την ενσωμάτωση των ατόμων με αναπηρία. Κάθε πετυχημένη ενσωμάτωση θα ήταν απόδειξη για τους ειδικούς δασκάλους, ότι ο κόπος τους άξιζε. Κατά την γνώμη των ερωτηθέντων η Υποστηριζόμενη Απασχόληση θα ευαισθητοποιούσε την κοινωνία, αν αυτή γνώριζε τους ανθρώπους με αναπηρία σαν εργαζομένους με αποτέλεσμα. Εκτός τούτου η μεγαλύτερη αυτονομία των ανθρώπων με αναπηρία θα αποτελούσε πλεονέκτημα και για τις οικογένειές τους.

3. Ποιοί κίνδυνοι προκύπτουν από την εφαρμογή της Υποστηριζόμενης Απασχόλησης

Οι εργαζόμενοι πρέπει να έχουν επιδόσεις και να εκπληρούν καθήκοντα. Γιά το λόγο αυτό η εργασιακή απασχόληση αντιλαμβάνεται κι ως βάρος και ταλαιπωρία τους

εργαζομένους (BIEKER 2001, 13). Μία θέση εργασίας εμπεριέχει και τον κίνδυνο της απόλυσης. Η ανεργία μπορεί να προκαλέσει οικονομικά, σωματικά και ψυχολογικά προβλήματα (ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ 2002, 89).

Οι συνεντεύξεις με τους ειδικούς δείχνουν, ότι οι συνθήκες στο χώρο εργασίας μπορεί να έχουν αρνητικές επιπτώσεις: Ένας εργαζόμενος μπορεί να μην είναι ευχαριστημένος με την δουλειά του, μπορεί να δημιουργούνται προβλήματα με τους συναδέλφους, ή μπορεί οι επαφές με τους συναδέλφους να περιορίζονται μόνο στο ωράριο εργασίας.

Πολλοί ειδικοί αναφέρουν επιπλέον, ότι υπάρχουν κίνδυνοι στην εφαρμογή της Υποστηριζόμενης Απασχόλησης, όταν το προσωπικό δεν έχει επαρκή εκπαίδευση και δεν γνωρίζει καλά τις αρχές της Υποστηριζόμενης Απασχόλησης. Το υποστηριζόμενο άτομο μπορεί π.χ. να ,υπερπροστατεύεται', μπορεί να είναι εξαρτημένο από το προσωπικό της Υποστηριζόμενης Απασχόλησης ή οι απαιτήσεις της δουλειάς μπορεί να είναι χαμηλότερες από τις ικανότητες του υποστηριζόμενου ατόμου.

Τα άτομα με αναπηρία και ιδιαίτερα τα διανοητικώς καθυστερημένα διακινδυνεύουν με την ανάληψη εργασίας την απώλεια των παροχών και της σύνταξής τους διότι δεν καλύπτονται πλήρως από την υπάρχουσα νομοθεσία. Αυτός ο προβληματισμός εκλαμβάνεται ως μεγάλος κίνδυνος και κώλυμα από τους ειδικούς της πράξης. Ιδιαίτερα πρέπει να πειστούν οι γονείς των ατόμων με διανοητική καθυστέρηση να επιτρέψουν στα παιδιά τους να εργάζονται. Μακροπρόθεσμα όμως δεν θα έπρεπε να πειστούν μόνο οι γονείς, αλλά να αλλάξουν και οι αρμόδιοι νόμοι.

Επιπλέον υπό τις υπάρχουσες συνθήκες μπορούν να εμφανιστούν και τα ακόλουθα προβλήματα:

- Η κατάσταση στην αγορά εργασίας προσφέρει περιορισμένες ευκαιρίες εύρεσης απασχόλησης σε ανθρώπους με αναπηρία.
- Τα ικανότερα άτομα με αναπηρία προτιμούνται από τους εργοδότες, επειδή οι παροχές του Ο.Α.Ε.Δ. είναι ανεξάρτητες από τις ικανότητες του ατόμου. Έτσι τα λιγότερο ικανά σχεδόν δεν έχουν ευκαιρίες πρόσληψης.
- Οι άνθρωποι με σοβαρές αναπηρίες δεν υποστηρίζονται ανάλογα με τις ανάγκες τους στο χώρο εργασίας, εάν δεν υπάρχει χρηματοδότηση για τις υπηρεσίες της Υποστηριζόμενης Απασχόλησης και για βοηθούς στο χώρο εργασίας.

4. Μπορεί να συμβάλλει η Υποστηριζόμενη Απασχόληση στην λύση των προβλημάτων του ελληνικού συστήματος για ανθρώπους με αναπηρία· κατά πόσο είναι αυτή ένα κατάλληλο εργαλείο για την ελληνική πραγματικότητα;

Οι πιο πολλοί ερωτηθέντες ειδικοί καταλήγουν στο συμπέρασμα, ότι οι ευκαιρίες της Υποστηριζόμενης Απασχόλησης υπερεισχύουν των κινδύνων, επειδή αυτοί δεν δημιουργούνται από την ίδια την Υποστηριζόμενη Απασχόληση, αλλά από τα γενικά μειονεκτήματα της εργασιακής απασχόλησης και από την διάρθρωση. Η Υποστηριζόμενη Απασχόληση θα μπορούσε να αποτελέσει μια λύση στο πρόβλημα των ανθρώπων με αναπηρία όσον αφορά τις προοπτικές τους στην ελεύθερη αγορά εργασίας. Ιδιαίτερα οι άνθρωποι με διανοητική καθυστέρηση και ψυχολογικά προβλήματα θα οφελούνταν από την Υποστηριζόμενη Απασχόληση. Οι άνθρωποι με αναπηρία δεν θα ήταν πια κοινωνικά αποκλεισμένοι, θα είχαν επαφές με άτομα χωρίς αναπηρία και η κοινωνία θα ευαισθητοποιόταν. Η αποκτώμενη αυτονομία του εργαζομένου με αναπηρία ανακουφίζει τους γονείς του και τους δίνει περισσότερη ευελιξία. Επιπλέον η Υποστηριζόμενη Απασχόληση θα μπορούσε να συμβάλλει στη μείωση εξόδων, επειδή περισσότερα άτομα με αναπηρία εργάζονται ενώ έξοδα για θεραπείες και φροντίδα εξοικονομούνται.

Οι ερωτηθέντες της έρευνας αξιολογούν την Υποστηριζόμενη Απασχόληση ως κατάλληλο εργαλείο για την λύση των προβλημάτων του συστήματος αποκατάστασης. Κάποια εμπειρογνώμων της πράξης έχει αμφιβολίες κατά πόσο η Υποστηριζόμενη Απασχόληση μπορεί να εφαρμοστεί επιτυχώς, λόγω της κατάστασης στην αγορά εργασίας.. Επιπλέον έχει την άποψη, ότι η εκπαίδευση και η κατάρτιση των ατόμων με αναπηρία θα έπρεπε να βελτιωθεί και η απασχόλησή τους σε ειδικά εργαστήρια θα έπρεπε να είναι δυνατή πριν από την εφαρμογή της Υποστηριζόμενης Απασχόλησης.

5. Ποιές συνθήκες θα έπρεπε να αλλάξουν για να καταστεί επιτυχής η Υποστηριζόμενη Απασχόληση;

Προς το παρόν υπάρχουν νομικές και οικονομικές συνθήκες, οι οποίες δυσκολεύουν την εφαρμογή της Υποστηριζόμενης Απασχόλησης. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των ερωτηθέντων θα έπρεπε να αλλάξουν και οι αντιλήψεις και προκαταλήψεις της κοινωνίας κατά των ανθρώπων με αναπηρία.

Οι ειδικοί της πράξης απαιτούν την εξασφάλιση κοινωνικών παροχών για εργαζόμενους με διανοητική καθυστέρηση. Επιπλέον απαιτούν για την διευκόλυνση της ευρέσεως εργασίας να είναι ορισμένα επαγγέλματα με νομική κατοχύρωση αποκλειστικά για άτομα με διανοητική καθυστέρηση.

Από τις προκατακτικές σκέψεις και την κριτική των ερωτηθέντων συμπεραίνεται, ότι οι υποστηρικτικές παροχές του Ο.Α.Ε.Δ. θα έπρεπε να αλλάξουν.

Πίνακας 4: Προτάσεις για την αλλαγή των παροχών του Ο.Α.Ε.Δ.

- Το πρόγραμμα Επιδότησης Νέων Θέσεων Εργασίας θα έπρεπε να γίνει ευέλικτο, έτσι ώστε ούτε ο εργοδότης ούτε ο εργαζόμενος να είναι υποχρεωμένοι να τηρήσουν τα τέσσερα χρόνια του προγράμματος.
- Το ύψος των παροχών θα έπρεπε να εξαρτάται από τις ικανότητες των ατόμων με αναπηρία για να προσλαμβάνονται και οι λιγότερο ικανοί.
- Ενεργοποίηση θέσεων βοηθών στο χώρο εργασίας.
- Αύξηση των παροχών για εργοδότες, έτσι ώστε να είναι αυτοί πρόθυμοι και σε θέση να προσλαμβάνουν και λιγότερο ικανά άτομα με αναπηρία.
- Χρηματοδότηση της περιόδου εξοικείωσης για ανθρώπους με διανοητική καθυστέρηση.

Για να έχει επιτυχία και συνέχεια η Υποστηριζόμενη Απασχόληση οι ειδικοί της πράξης απαιτούν κρατική χρηματοδότηση των ανάλογων υπηρεσιών της. Οι ειδικοί της επιστήμης προτείνουν την αποκέντρωση του κρατικού συστήματος. Τότε θα μπορούσαν οι δήμοι να διαθέσουν περισσότερα χρήματα για τις πρωτοβουλίες των φορέων της Υποστηριζόμενης Απασχόλησης.

Από την έρευνα με τους ειδικούς προέκυψε ότι θα έπρεπε να αλλάξει και η στάση της κοινωνίας, των εργοδοτών και των γονέων έναντι των ανθρώπων με αναπηρία. Ταυτόχρονα τα άτομα με αναπηρία θα έπρεπε να δείχνουν μεγαλύτερη πρωτοβουλία, να βελτιωθεί η εργασία με τους γονείς τους και να υπάρχουν προγράμματα επιμόρφωσης με θέματα αναπηρίας για την ευαισθητοποίηση της κοινωνίας.

6. Πώς θα μπορούσε να εφαρμοστεί η Υποστηριζόμενη Απασχόληση σε όλη την Ελλάδα;

Όπως προέκυψε από την βιβλιογραφία λείπουν νομικές ρυθμίσεις και χρηματοδότηση για υπηρεσίες της Υποστηριζόμενης Απασχόλησης. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των ειδικών η εφαρμογή της Υποστηριζόμενης Απασχόλησης σε όλη την Ελλάδα θα ήταν δυνατή εάν υπήρχαν ανάλογο νομικό πλαίσιο και κρατική χρηματοδότηση. Οι ερωτηθέντες επιστήμονες συνιστούν τη συνεργασία των Υπουργείων Απασχόλησης, Υγείας και Εκπαίδευσης όσο αφορά ένα νομοσχέδιο για την Υποστηριζόμενη Απασχόληση. Επίσης θα έπρεπε να δημιουργηθεί μία επιτροπή, η οποία θα συντονίζει τα τρία υπουργεία και θα είναι αρμόδια για την οργάνωση και την χρηματοδότηση των υπηρεσιών της Υποστηριζόμενης Απασχόλησης.

Στην Ελλάδα λείπει ένας αρμόδιος φορέας με επαρκή δίκτυο που θα μπορούσε να αναλάβει την Υποστηριζόμενη Απασχόληση. Όπως παρουσιάζεται στον πίνακα 5, οι ειδικοί έχουν διαφορετικές απόψεις πάνω σ' αυτό το θέμα, δηλαδή ποιοί φορείς θα έπρεπε να αναλάβουν την Υποστηριζόμενη Απασχόληση:

Πίνακας 5: Δυνατοί φορείς για την Υποστηριζόμενη Απασχόληση.

Ειδικοί της...	Δυνατοί φορείς για την Υποστηριζόμενη Απασχόληση
Πράξης	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Κρατικές υπηρεσίες, π.χ.<ul style="list-style-type: none"> ▪ τα Γραφεία Ειδικών Κοινωνικών Ομάδων του Ο.Α.Ε.Δ. ▪ κοινωνικές υπηρεσίες του δήμου ▪ Ιδιωτικά κέντρα αποκατάστασης, τα οποία πρέπει να είναι αρμόδια για συγκεκριμένες περιοχές.
Επιστήμης	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Υπηρεσίες, οι οποίες θα έπρεπε να οργανώνονται από την παραπάνω προτεινόμενη συντονιστική επιτροπή και άρα ανήκουν στα Υπουργεία Απασχόλησης, Υγείας και Εκπαίδευσης. → Προδιαγράφονται δυσκολίες, εάν τα Γραφεία Ειδικών Κοινωνικών Ομάδων του Ο.Α.Ε.Δ. αναλάμβαναν την Υποστηριζόμενη Απασχόληση, επειδή θα ανήκε μόνο στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Απασχόλησης.
Πολιτικής	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Τα Γραφεία Ειδικών Κοινωνικών Ομάδων του Ο.Α.Ε.Δ., επειδή η απασχόληση των ατόμων με αναπηρία ανήκει στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Απασχόλησης. ▪ Ιδιωτικές υπηρεσίες: θα έπρεπε να οριστούν κριτήρια για την Υποστηριζόμενη Απασχόληση σύμφωνα με τα οποία θα πιστοποιείται το ύψος της χρηματοδότησής τους.

Επιπλέον θα έπρεπε να υπάρξουν εκπαιδευτικά προγράμματα για το προσωπικό της Υποστηριζόμενης Απασχόλησης, π.χ. οι σπουδές της Ειδικής Αγωγής και της Ψυχολογίας θα έπρεπε να περιλαμβάνουν την Υποστηριζόμενη Απασχόληση. Επιπλέον η Ελληνική Εταιρία Υποστηριζόμενης Εργασίας στην Αθήνα (έτος ίδρυσης 1997) και άλλοι φορείς, οι οποίοι έχουν ανάλογες εμπειρίες, θα έπρεπε να συνδιοργανώνουν την εκπαίδευση του προσωπικού.

Κάποια εμειρογνώμων της πράξης προτείνει αντιθέτως, ότι η Υποστηριζόμενη Απασχόληση θα έπρεπε να συμπεριληφθεί στο σύστημα της ορθόδοξης εκκλησίας, επειδή αυτή έχει σε σύγκριση με το κράτος τους ανάλογους οικονομικούς πόρους. Η δική μου γνώμη είναι ότι η ορθόδοξη εκκλησία σε συνεργασία με το κράτος θα μπορούσαν να έχουν πολύ καλό αποτέλεσμα για το λόγο ότι η εκκλησία μπορεί να βοηθήσει από ανθρωπιστικής πλευράς εφόσον βλέπει τον άνθρωπο ως πρόσωπο και εικόνα του θεού και το κράτος να αναλάβει τα οικονομικά μέσα. Δηλαδή η εκκλησία να αναλάμβανε την επιμόρφωση με βάση το ευαγγέλιο και το κράτος να διέθετε πέραν των οικονομικών πόρων και τους ανθρώπους εκείνους που θα μπορούσαν να ανταποκριθούν λόγω εμπειριών και γνώσεων σε συνάρτηση με το ευαγγέλιο.

Προοπτικές

Με την έρευνα αυτή καταγράφηκαν για πρώτη φορά οι απόψεις των ειδικών της πράξης, της πολιτικής και της επιστήμης επί των επαρκών και ανεπαρκών σημείων του ελληνικού συστήματος αποκατάστασης και των ευκαιριών και κινδύνων της Υποστηριζόμενης Απασχόλησης.

Ενδιαφέρον θα είχαν κι οι απόψεις των εργοδοτών πάνω στο θέμα αυτό, επειδή για την επιτυχή εφαρμογή της Υποστηριζόμενης Απασχόλησης αυτοί πρέπει να είναι πρόθυμοι και σε θέση να προσλαμβάνουν ανθρώπους με αναπηρία.

Επιπλέον θα έπρεπε να ερευνηθούν η διάρκεια της απασχόλησης, η ικανοποίηση των εργαζομένων με αναπηρία και η συμμετοχή τους στην κοινωνική ζωή. Με αυτόν τον τρόπο η αποτελεσματικότητα και τα πλεονεκτήματα της Υποστηριζόμενης Απασχόλησης θα μπορούσαν να τεκμηριωθούν.

Οι παρουσιαζόμενες συνθήκες και προτάσεις που προέκυψαν από την έρευνα θα έπρεπε να εφαρμοστούν από την πολιτική για την εφαρμογή και κοινολόγηση της

Υποστηριζόμενης Απασχόλησης σε όλη την Ελλάδα. Αυτό που έγινε σαφές κατά την αναζήτηση ειδικών της πολιτικής είναι, ότι η Υποστηριζόμενη Απασχόληση είναι σε μεγάλο βαθμό άγνωστη στους πολιτικούς. Θα έπρεπε η Ελληνική Εταιρία Υποστηριζόμενης Απασχόλησης και οι φορείς που εφαρμόζουν την Υποστηριζόμενη Απασχόληση να είναι πιο δραστήριοι.

Κλείνω με την ελπίδα, ότι στο μέλλον η Υποστηριζόμενη Απασχόληση θα κεντρίσει το ενδιαφέρον των πολιτικών, έτσι ώστε η επαγγελματική και κοινωνική συμμετοχή των ανθρώπων με αναπηρία να γίνει εφικτή.

Βιβλιογραφία

- Γ.Γ. ΕΣΥΕ: Γενική Γραμματεία Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδος (Εκ.) (2009a): Πρωτοβάθμια εκπαίδευση δημοτικά σχολεία. Αριθμός ειδικών τάξεων που λειτούργησαν στα δημόσια δημοτικά και αριθμός μαθητών που παρακολούθησαν μαθήματα σε αυτά κατά φύλο, έτος γεννήσεως, φορέα, ΥΠΑ και νόμο. Σχολικού έτους 2007/08. Μη-δημοσιευμένο άρθρο.
- Γ.Γ. ΕΣΥΕ: Γενική Γραμματεία Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδος (Εκ.) (2009b): Ειδική αγωγή και εκπαίδευση. Εκπαιδευτικές μονάδες κατά βαθμίδα εκπαίδευσης, φορέα, ΥΠΑ και νόμο. Σχολικού έτους 2007/2008. Επί γραμμής διαθέσιμο: http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/BUCKET/A1404/Other/A1404_SED41_TB_AN_00_2007_IL_F_GR.pdf [12.11.09].
- ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ, Παναγιώτα (2003): Η πολιτική του Ο.Α.Ε.Δ. για τα άτομα με ειδικές ανάγκες. Σε: Ψύλλα, Μαριάννα/Μαυριαννάκη, Κατερίνα/Βαζαίου, Αύρα/Στασινοπούλου, Όλγα: Άτομα με αναπηρίες στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική. σσ. 74-78.
- BAG UB: Bundesarbeitsgemeinschaft für Unterstützte Beschäftigung (Hrsg.) (2007): Europäischer Dachverband für Unterstützte Beschäftigung. Informationsbroschüre und Qualitätsstandards. Online abrufbar unter: http://www.bag-ub.de/ub/download/ub_quality_EUSE_de.pdf [Stand: 12.11.09].
- BIEKER, Rudolf (2001): Individuelle Funktionen und Potentiale der Arbeitsintegration. In: BIEKER, Rudolf (Hrsg.) (2001): Teilhabe am Arbeitsleben. Wege der beruflichen Integration von Menschen mit Behinderung. Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer. S. 12-24.
- ΔΕΛΛΑΣΟΥΔΑΣ, Λαυρέντιος Γ. (2004): Σχολικός και επαγγελματικός προσανατολισμός ατόμων με αναπηρία. Από τη θεωρία στην πράξη. Προϋποθέσεις, προβλήματα, εφαρμογές εκπαιδευτικής και επαγγελματικής ένταξης και ενσωμάτωσης. Αθήνα: Ατραπός.
- ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, Ευστάθιος Γ. (2002): Αναζητώντας Εργασία. Από την εκπαίδευση στην επαγγελματική αποκατάσταση. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

- DOOSE, Stefan (2007): *Unterstützte Beschäftigung: Berufliche Integration auf lange Sicht. Theorie, Methodik und Nachhaltigkeit der Unterstützung von Menschen mit Lernschwierigkeiten durch Integrationsfachdienste und Werkstätten für behinderte Menschen auf dem allgemeinen Arbeitsmarkt. Eine Verbleibs- und Verlaufsstudie. 2. Auflage.* Marburg: Lebenshilfe-Verlag. Dissertation.
- EUROSTAT (Hrsg.) (2003): *Statistik kurz gefasst. Bevölkerung und soziale Bedingungen. Beschäftigung behinderter Menschen in Europa 2002.* Online abrufbar unter: http://www.eds-destatis.de/de/downloads/sif/nk_03_26.pdf [Stand: 06.11.09].
- ΝΟΜΟΣ 2643/1998 „Μέριμνα για την απασχόληση προσώπων ειδικών κατηγοριών και άλλες διατάξεις“ ΦΕΚ 220/Α/28-9-1998.
- MEUSER, Michael / NAGEL, Ulrike (1991): *ExpertInneninterviews – vielfach erprobt, wenig bedacht. Ein Beitrag zur qualitativen Methodendiskussion.* In: GARZ, Detlef (Hrsg.): *Qualitativ-empirische Sozialforschung.* Opladen: Westdeutscher Verlag. S. 441-468.
- ΜΠΑΡΤΖΕΛΙΩΤΗΣ, Κωνσταντίνος (Εκ.) (2008): *Νομοθεσία για τα άτομα με αναπηρίες.* Αθήνα: Σάκκουλα.
- ΠΑΠΑΝΗΣ, Ευστράτιος/ΓΙΑΒΡΙΜΗΣ, Παναγιώτης Ε./ΒΙΚΗ, Αγνή (Εκ.) (2007): *Ειδική Αγωγή, Επαγγελματικός Προσανατολισμός Ατόμων με Αναπηρία και Αποασυλοποίηση.* Μυτιλήνη: Δούκας & SIA OBEE.
- ΠΑΠΑΣΤΑΘΗ, Ιωάννη Κ. (2007): *Προστασία ατόμων με ειδικές ανάγκες. Διδακτορική διατριβή.*
- THIELICKE, Angelika (2009): *Das Konzept Unterstützte Beschäftigung. Eine Wahlmöglichkeit für alle Menschen mit Behinderung als Teil eines inklusiven Lebens.* impulse, Nr. 49., S. 5-7.
- ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ (2001): *Επί γραμμής διαθέσιμο:* <http://www.teilam.gr/nomothesia/Syntagma.pdf> [06.11.09].
- ΥΡΕΚΑ: Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας (Εκ.) (2007): *Προγράμματα Επιδότησης Νέων Θέσεων Εργασίας και Νέων Ελεύθερων Επαγγελματιών Ατόμων με Αναπηρίες, Απεξαρτημένων, Αποφυλακισμένων και Νεαρών Παραβατικών Ατόμων που βρίσκονται σε κοινωνικό κίνδυνο.* Επί γραμμής διαθέσιμο: http://www.oaed.gr/Pages/SN_582.pg [12.11.09].